ПРИНЦИПИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

PRINCIPLES OF LEGISLATIVE REGULATION OF ECONOMY INNOVATIVE DEVELOPMENT

Віктор ІВАЩЕНКО,
кандидат економічних наук,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

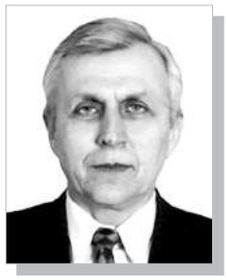

Victor IVASHCHENKO,
PhD Economics,
Vadym Hetman Kyiv National Economic University

Трансформування національної економіки в інноваційну здійснюється для насичення результатів діяльності новаціями. При цьому новації як утворення всесвіту економіку не цікавлять. Її цікавить те, що від них осідає в об'єктах інтелектуальної власності, – офіційних охоронних документах, якими є патенти, авторські свідоцтва, ліцензії та/або сертифікати відповідності. Осідає ж у них не сама новація, не її опис, а винаходи способів і форм застосування нових явищ, ефектів, процесів, предметів тощо, тобто технологія виробництва. Звідси випливає обумовленість інноваційного розвитку економіки не об'єктивними новаціями, а розподілом і обміном суб'єктивних винаходів, де розподілом є визначення кількостей, в яких новації дістаються власникам, що за їх астральним планом вироблятимуть результати діяльності, а обміном – трансфер об'єктів інтелектуальної власності від одних розпорядників до інших. Це означає, що з цього має виходити й інноваційна політика органів влади, які визначають шлях і забезпечують реалізацію такого розвитку економіки.

Суттєвий вклад у визначення шляху інноваційного розвитку економіки внесли: С.Глазьєв – ідентифікував періоди домінування кожного із шести технологічних укладів та їх ядро, ключовий фактор і напрями організації виробництва, що характеризують технологічний рівень економіки [1]; Б.Кузик і Ю.Яковець – уточнили ядро 6-го технологічного укладу [2]; В.Семиноженко – довів неефективність спрямування інноваційних засобів виробництва в сектори економіки з низьким рівнем технологій [3]; В.Геєць – винайшов спосіб оцінки нинішнього стану інноваційного потенціалу економіки України за показниками національної статистики [4].

Проте принципи переведення національної економіки на інноваційний шлях розвитку законодавчим формуванням інноваційної політики в наукових виданнях не визначені. Навіть сутність інноваційної політики трактується по-різному. Так, Т.Захарова під нею розуміє вплив держави на інноваційну діяльність за допомогою прямих та опосередкованих важелів правового й економічного регулювання задля розвитку науки і техніки та інноваційних процесів [5]; Л.Дідківська – підходи, принципи та логіку ринкового і державного регулювання економіки, що доповнюється функціонуванням інституту соціального партнерства [6]; Д.Строгілопулос і Г.Румпф – комплекс політичних заходів, який для країн, що працюють на передових технологічних рубежах або близькі до них, повинен забезпечувати подальше технологічне вдосконалення шляхом запровадження радикальних інновацій, а для другої групи країн, якою є й Україна, повинен забезпечувати наздоганяння, в якому головним компонентом буде наслідування [7]. Є й інші трактування суті інноваційної політики, але вдаватися до їх аналізу ми не станемо. Бо всі вони, включаючи цитовані, так чи інакше пов'язані з інвестуванням коштів або у виробництво знань і новацій, як це роблять США і країни ЄС, або у розподіл та обмін винаходів, як це роблять Японія і Південна Корея, або у споживання засобів і предметів праці, вироблених першими і другими, та ще й, як правило, тих, що вже знімаються з виробництва. На такий шлях ці країни світу сьогодні спрямовують і Україну.

Разом з тим це не означає, що Україна відреклася від шляху інноваційного розвитку економіки. Завдяки її приєднанню до міжнародних конвенцій, протоколів, угод і договорів у частині авторського права, патентної кооперації, товарних знаків у 1994 році, а також патентних прав розподіл і обмін винаходів на території країни нині більш-менш законодавчо врегульовано. Конституцією України передбачено право кожного володіти, користуватися й розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної та творчої діяльності. Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності; кожному громадянину надається право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності, які ніхто не може використовувати або поширювати без його згоди, за винятками, встановленими законом [8].

При цьому Цивільним Кодексом України визначено поняття «право інтелектуальної власності» та його співвідношення з правом власності на річ, визначено об'єкти, суб'єкти, зміст, підстави виникнення, передачі, наслідки порушення та способи судового захисту майнових і особистих немайнових прав інтелектуальної власності, включаючи умови використання її об'єктів [9]. Що стосується реалізації конституційного права володіння, користування й розпорядження об'єктами інтелектуальної власності, то вона здійснюється на основі таких законів України: «Про авторське право і суміжні права», «Про видавничу справу», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», «Про друковані засоби масової інформації (пресу)», «Про електронний цифровий підпис», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про інформаційні агентства», «Про інформацію», «Про кінематографію», «Про науково-технічну інформацію», «Про наукову і науково-технічну експертизу», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на зазначення походження товарів», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на сорти рослин», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», «Про професійних творчих працівників та творчі спілки», «Про рекламу», «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних», «Про систему суспільного телебачення і радіомовлення України» та «Про телебачення і радіомовлення» [10].

У статті поставлено завдання розкрити принципи переведення національної

У статті розкривається спосіб законодавчого трансформування національної економіки в інноваційну. Структурується законодавча база реалізації права володіння, користування й розпорядження об'єктами інтелектуальної власності. Визначаються напрями та засоби практичної реалізації інноваційної політики. Характеризується сутність регулювання трансферу технологій, формування національного порядку реалізації авторських і суміжних прав на об'єкти інтелектуальної власності та державної підтримки органу влади, на який покладається здійснення управління інноваційним розвитком економіки.

The article reveals the way of legislative transformation of the national economy into innovative one; it structures legal framework of the right of ownership, usage and disposal of intellectual property; forms directions and means of practical implementation of innovation policy; characterizes the essence of regulation of technology transfer, the formation of the national agenda of copyright and related rights to intellectual property and government support authority, which is charged with managing innovative development of economy.

економіки на інноваційний шлях розвитку способом формування інноваційної політики законодавчого регулювання трансферу технологій, формування національного порядку реалізації авторських і суміжних прав на об'єкти інтелектуальної власності та державної підтримки органу влади, на який покладається здійснення управління інноваційним розвитком економіки.

Виходячи з обумовленості інноваційного розвитку економіки винаходами технологій виробництва, осілими в об'єктах інтелектуальної власності, нормативно-законодавче забезпечення практичної реалізації інноваційної політики має бути спрямовано насамперед на регулювання трансферу технологій**.** У цьому контексті трансфер технологій – це більше, ніж просте поєднання терміну «трансфер», під яким розуміється перенесення чи передача, з терміном «технологія», під яким розуміється обсяг знань та інформації [11], що включають прикладні знання, виробничі процеси реалізації технічних можливостей, технологічний процес, системи технічних засобів [12, с. 70–71]. Адже це також залучення в господарську практику науково-технічних знань і досвіду з переміщення новацій у результаті діяльності [13, с. 264] та надання науково-технічних послуг щодо застосування технологічних процесів і випуску продукції [14]. Водночас трансфер технологій несе в собі й інноваційний менеджмент, комерціалізацію наукових розробок, упровадження винаходів і т.п.

Трансфер технологій нагадує карусель інвестора, що по дорозі заманює новаторів, конструкторів, технологів, допоміжні виробництва, маркетологів, банки і т.д. Його успіх забезпечується передачею інформації водночас про новацію, про її перетворення в результат діяльності та про його кінцевого споживача. Причому основний акцент робиться не стільки на самих новаціях, як на їх поширенні:

а) від незалежних розробників до споживачів – зовнішній трансфер;

б) від одного структурного підрозділу організації до іншого – внутрішній трансфер;

в) від однієї організації до іншої всередині об'єднань, альянсів, союзів тощо – квазітрансфер.

При цьому трансфер технологій може бути ненасильницьким або насильницьким. Перший є комерційним і некомерційним, а другий – передбачає спрямування придбаних об'єктів інтелектуальної власності в процес виробництва за визначеним регламентом змін діючої технології виробництва.

Комерційний трансфер технологій має місце, коли покупець новації виплачує винагороду її власникові у формі й розмірах, обумовлених взаємно погодженими договірними умовами, незалежно від того, чи є власник її розробником, чи ні. Його об'єктами виступають:

а) об'єкти промислової власності – патенти на винаходи, свідоцтва на промислові зразки й на корисні моделі, за винятком товарних знаків, знаків обслуговування й комерційних найменувань, якщо вони не є частиною угод з передачі технології;

б) ноу-хау й технічний досвід у вигляді техніко-економічних обґрунтувань, моделей, зразків, інструкцій, креслень, специфікацій, технологічного оснащення й інструменту, послуг консультантів та підготовки кадрів;

в) технічні й технологічні знання та інформація. А ще його об'єктом можуть бути товарні знаки, нові дизайнерсько-художні рішення зовнішнього вигляду виробу та промислові зразки.

Комерційний трансфер технологій здійснюється способом кросліцензування (від англ. *cross-licensing* – надання ліцензій), де ліцензійні угоди й товарні знаки видаються на використання (протягом певного часу й за обумовлену винагороду) винаходу, науково-технічного досягнення, технічного знання, виробничого досвіду, торгової марки [15]. При цьому на винахід, захищений патентом, надається патентна ліцензія, а на незахищений патентом – ліцензія на використання ноу-хау, технічних знань, практичного досвіду, технічної, комерційної й управлінської інформації тощо. Осіб, яким надаються ліцензії для отримання ліцензійних платежів, тобто без спроби самостійно реалізувати їх на практиці, називають патентними тролями (англ. *patent troll*). Останні самі нічого не виробляють, і тому зустрічні патентні позови проти них не діють. Водночас тих осіб, яким надаються ліцензії з метою втілення новацій у результати відтворення, називають втілювачами новацій. Такими безпосередніми втілювачами новацій є підприємства, установи й організації сфери виробництва, а опосередкованими – венчурні компанії.

Що стосується некомерційного трансферу технологій, то його сутність зводиться до дифузії новацій, інформації, елементів культури та інших об'єктів соціальної системи [16]. Об'єктом такого трансферу є науково-технічна та навчальна література, довідники, огляди, стандарти, описи патентів, каталоги проспектів, тощо; інформація міжнародних конференцій, симпозіумів, виставок; навчання та стажування вчених і фахівців на безоплатній основі або на умовах паритетного відшкодування витрат сторонами. А ще об'єктом некомерційного трансферу технологій є самі винаходи, що стають конкретно матеріалізованою технологією чи інновацією лише після свого втілення в результат діяльності.

Другим напрямом нормативно-законодавчого забезпечення практичної реалізації інноваційної політики є формування чіткого національного порядку реалізації авторських і суміжних прав на об'єкти інтелектуальної власності – ув'язка національного законодавства з міжнародними угодами, налагодження адміністративного співробітництва між країнами, ініціювання й лобіювання надання технічної допомоги країні та міжнародний захист винаходів, знаків і промислових зразків.

Третім напрямом нормативно-законодавчого забезпечення практичної реалізації інноваційної політики є державна підтримка органу влади, на який покладається здійснення управління інноваційним розвитком економіки. Нині таким органом є Державний департамент інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки. Проте право головного розпорядника бюджетних коштів на ці цілі розпорошено між міністерствами, відомствами та місцевими радами. У результаті цей орган держави нагадує наїзника без коня, який управляти реалізацією інноваційної політики не може взагалі.

ВИСНОВКИ

Резюмуючи викладене, автор доходить висновку, що реалізація інноваційної політики забезпечується нормативно-законодавчим регулюванням трансферу технологій, наведенням національного порядку в частині реалізації авторських і суміжних прав на об'єкти інтелектуальної власності, а також створенням і сприянням діяльності Міністерства інноваційної політики з функціями головного розпорядника всіх коштів державного бюджету й головного координатора всіх коштів місцевих бюджетів, що спрямовуватимуться на інноваційний розвиток.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глазьев С. Ю. Теория долгосрочного технико-экономического развития / С. Ю. Глазьев. – М.: ВлаДар, 1993.

2. Кузык Б. Н. Россия-2050. Стратегия инновационного прорыва / Б. Н. Кузык, Ю. В. Яковец. – М.: Экономика, 2004. – 632 с.

3. Семиноженко В. Какой уклад – такая и экономика [Електронний ресурс] // Персональный сайт Владимира Семиноженко. – 27 травня 2004 року. – Режим доступу : http://www.semynozhenko.org.ua/documents/2004/5/227.html.

4. Геєць В. М. Наука і виробництво: партнери чи конкуренти? Деякі аспекти сучасної інноваційної політики України / В. М. Геєць // Президентський вісник. – 2004. – № 3. – 7 квітня.

5. Захарова Т. В. Інноваційна політика держави та принципи її регулювання [Електронний ресурс] // Наукові конференції. – Режим доступу : http://intkonf.org/zaharova-tv-innovatsiyna-politika-derzhavi-ta-printsipi-yiyi-regulyuvannya/.

6. Дідківська Л. І. Державне регулювання економіки (2006) // Бібліотека економіста. http://library.if.ua/book/72/5239.html.

7. Строгілопулос Д., Румпф Г. Інноваційна політика: європейський досвід і рекомендації для України. Том 3 // Інновації в Україні: пропозиції до політичних заходів. – Київ, жовтень 2011 р. [Електронний ресурс] // Проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні». – Режим доступу : http://kneu.edu.ua/userfiles/our_partners/gudrun/3_UA.pdf.

8. Конституція України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.

9. Цивільний Кодекс України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15.

10. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/index.

11. Англо-русский словарь: 20000 слов / сост. Г. И. Бункин, О. В. Буренкова, Т. П. Горбунова и др. / под ред. О. С. Ахмановой, Е. А. М. Уилсон. – 33-е изд., стереотип. – М. : Рус. яз., 1990.

12. Ковалев Г. Д. Инновационные коммуникации : учеб. пособие для вузов / Г. Д. Ковалев. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2000.

13. Федоров И. Г. Трансфер технологий как основа экономического развития в новой цикличной динамике // Научное наследие Н. Д. Кондратьева в контексте развития российской и мировой социально-экономической мысли : материалы к Международному научному симпозиуму, посвященному 110-летию со дня рождения Н. Д. Кондратьева. – М. : МФК, 2002.

14. Инновационный менеджмент : справочное пособие / под ред. П. Н. Завлина, А. К. Казанцева, Л. Э. Миндели; ЦИСН Миннауки РФ и РАН. – Изд. 2-е. – 1998.

15. Гареев Т. Ф. Трансфер технологий и диффузия инноваций как элементы инновационного процесса // Вестник ТИСБИ. – 2005. – Вып. № 4.

16. Електронний словник «Глоссарий.ru» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.glossary.ru.